

סוכות

ופרוש עלינו סוכת שלומך

הרב אליעזר קשתאל
ראש הישיבה לבוגרי צבא
ב"בני דוד"
נערך ע"י אלעד ברנד

ושמחת בחגך

את חג הסוכות אנו מזכירים בתפילות בתור "זמן שמחתנו". בחג זה יש מצווה מיוחדת לשמח, שנאמר לגבי: "ושמחת בחגך... והיית אף שמח", וכן נאמר גם לגבי מצוות ארבעת המינים: "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר פת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים". מדוע דווקא בסוכות עולה הדגש על השמחה? מה חסר ביציאת מצרים שהייתה אירוע מכונן ומשמח מאוד או בקבלת התורה שעליה נכתב: "פקודי ה' ישרים משמחי לב"?

חג הסוכות נקרא גם "חג האסיף", מפני שהוא חל לאחר התקופה בה האדם אוסף את תבואת השדה. בחג האסיף, יש להכניס את כל התבואה והפירות אל תוך המחסנים על מנת שלא ירקבו בגשם. חג האסיף משמש כזמן בו יש להקדיש מחשבה לא על עבודות חקלאיות כחריש, דישון וקצירה, אלא על איך משמרים, כיצד בונים מחסן טוב. אדם יכול לעמוד רבות בעבודות השדה ולהצמיח יבול פורה, אבל אם לא יהיה לו מחסן טוב הכל ילך לאבדון. יש להישמר מרטיבות, מעכברים ותולעים, זמן האסיף סודו בשימור טוב. מושג האסיף כפעולת שימור ואחסון היא פעולה השייכת לכולנו.

סוכה – מבצר הגנה להישגים רוחניים

בטרם אנו פונים לשנת הלילה, אנו מוסיפים ברכה מיוחדת לאחר קריאת שמע של ערבית. "השכיבנו ה' אלקינו לשלום". בברכה זו אנו מבקשים: "ופרוש עלינו סכת שלומך" ואותה חותמים ב: "שומר עמו ישראל לעד". כך בכל ערב אנו מתפללים על השמירה.

הלילה הוא זמן של אסיף. האדם חוזר לביתו לאחר יום עבודה מלא עמל חומרי רוחני, בשלב זה על האדם לשאול את עצמו האם הוא יצליח לשמור את אשר אסף. ייתכן מצב שלאדם היה יום מוצלח מאוד מבחינה רוחנית, הוא למד ושקד על תורתו ואכן הדבר הביא לקצירת פירות עמלו, "אשר פרו יתן בעתו", אולם את אותם ההישגים הרוחניים הוא לא שמר ורשם בנפשו, הוא לא יצר להם המשך אל היום הבא. על כן אנו מתפללים שנדע לשמור על כל אשר עמלנו במשך היום, שנדע לקבוע ולנצור קומה זו בנפשנו ומשם נצא אל היום החדש. זו תפילה מיוחדת בסופו של יום המבקשת מהקב"ה עזרה בשמירת יצירותינו: "ובצל כנפיך תסתכנונו כי אל שומרנו ומצילנו אתה... ושמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום מעתה ועד עולם". לשמור הישגים רוחניים זה לא דבר פשוט, יש לילה ארוך המלווה בתרדמה ובחוסר עשייה, בהסחת דעת ובשכחה העלולה לבוא.

בדומה לכך, גם במעגל השנה יש תקופה המשולה ללילה - ימי החורף הארוכים. על כן, אנו מבקשים שה' ישיב אותנו לשלום במשך תקופה זו: "ופרוש עלינו סכת שלומך". הסוכה משמשת כאן כבחינה של שמירה. בשבתות ובחגים אנו חותמים ברכה זו בצורה מפורשת יותר: "הפורש סכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים" במקום "שומר עמו ישראל".

- 1 דברים טז, יד.
- 2 ויקרא כג, מ.
- 3 תהלים יט, ט.
- 4 תהלים א', ג.

לעד". אכן, הסוכה מצטיירת בכתובים כמתקן שמירה: "יצפנני בסכה ביום רעה"; "וסכה תהיה לצל יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר"; "תצפנם בסכה מריב לשונות".

לפי זה בחג סוכות, חג האסיף, תשומת הלב שלנו מופנית לסוגיית השמירה. ומדוע דווקא בסוכות? לא רק בגלל שמבחינה חקלאית זה הזמן המתאים, אלא גם מכיוון שחג הסוכות תופס את מקומו כאחרון הנחגגים מבין חגי התורה במעגל השנה. ובמשולחן התורה: "וחג האסיף בצאת השנה באסף את מעשיך מן השדה". חג הסוכות נופל בצאת השנה. לאחר סוכות אנו נכנסים לתקופה חורפית ארוכה. מבחינת התורה בתקופה זו אין אירועים מיוחדים, ולפניה יש לאסוף ולשמור את ההישגים שקצרנו עד כה; את כל החוויות, התובנות והמשמעויות העמוקות שצברנו בפסה, שבועות, ראש השנה ויום כיפור. אסור לתת לחורף הארוך לשכח מאיתנו את כל ההישגים הללו. לפי זה, סוכות זהו חג הניצב בצאת השנה, שתפקידו לאסוף ולשמר את פירותינו הרוחניים שצברנו במהלך השנה.

ענני הכבוד – השראת שכינה

סוגיית השימור הינה קשה ביותר. לשמר מבנה הוא אתגר גדול יותר מאשר לבנותו. לשמר מצב נתון ולהחזיק מעמד לאורך זמן, היא פעולה קשה יותר מאשר להשיג את אותו המצב. למשל, לשמר בקרבנו מידות מוסריות זו עבודה אדירה. גם בתחום לימוד התורה, לשמר את הלימוד הוא דבר לא פשוט, לא רק בין האדם לעצמו אלא גם מבחינת רצף הדורות. מי ערב לנו שבעוד עשרה דורות עוד ילמדו תורה? לכן, דוקא בנושא השימור אנו זקוקים לברכת שמים ולסייעתא דשמיא. מושג השמירה קשור בהכרח למושג השראת השכינה. באופן זה, היו ענני הכבוד גורם שמירה לעם ישראל. ביציאת מצרים ובמתן תורה הגיעו ישראל למעלות רוחניות רמות, אבל אין זו משימה קלה לשמר את אותם מעלות במשך ארבעים שנה. על עם ישראל היה לשמר את תחושת החירות והזהות הלאומית, שהתגלו ביציאת מצרים, ואת עוצמת קבלת התורה לאורך שנים. ענני הכבוד תפקדו כשומרים לא רק מבחינה פיזית מפני מזיקים, אלא גם מבחינה רוחנית והם בעצמם היוו ביטוי לעובדה ששכינה שרויה בישראל. על כן סוכות זכר לענני הכבוד¹⁰. בתנ"ך, הענן מופיע כביטוי לעובדה ששכינה שורה. כך כאשר עמד הענן על אוהל מועד היה זה סימן להשראת שכינה: "בעמוד ענן ידבר אליהם"¹¹, "וירא ה' באהל בעמוד ענן ויעמוד עמוד הענן על פתח האהל"¹². כך גם מתפרשים דברי חז"ל אודות הענן שקשור על ההר שראה אברהם מרחוק, ואת דבריהם אודות הענן הקשור לאוהל של שרה.

המשמעות של היות השכינה איתנו היא שיש כח ששומר עלינו. לא משנה מה יעברו ישראל ומה יעשו, תמיד קיים כח רוחני מיוחד שמשמר

- 5 השווה מאמרי הרא"ה עמ' 941, "הסוכה".
- 6 תהלים כז, ה.
- 7 ישעיהו ד', ו.
- 8 תהלים לא, כא.
- 9 שמות כג, טז.
- 10 סוכה יא, ע"ב.
- 11 תהלים צט, ז.
- 12 דברים לא, טו.

לע"נ תכלת בת דוד נלב"ע בסוכות תשס"ט, ויוליאנה ייטל בת מור ז"ל

לע"נ בוגרינו – אליעזר מני בר-מנחם ז"ל, יוסי אוחנה ז"ל, ארז מרחבי ז"ל, שוחר אהרון בנימין צרפתי ז"ל

איכויות ישראליות בקרבנו. "בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא. שבכל מקום שגלו - שכינה עמך"¹³. מה הפירוש ששכינה גולה? הגלות מהווה תרדמה נוראה עבור עם ישראל אך גם בגלות הקב"ה שומר שתכונות האומה, הזהות הלאומית ולימוד התורה לא יטושטשו. מעל ראשיהם של ישראל מסככת סוכה מתמדת.

אֲנִי וְהוּא הוֹשִׁיעָה נָא

בהושענות אנו אומרים: "כְּהוֹשַׁעַת גּוֹי וְאַלְקִים", כביכול הקב"ה נושע ונגאל, כנאמר בספר שמואל: "אֲשֶׁר פָּדִיתָ לָךְ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם וְאַלְהֵימוֹ"¹⁴. כך גם עולה מהמשך ההושענות: "כְּהוֹשַׁעַת מַאֲמָר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, נְקִיב וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם", שכוונתו שהקב"ה כביכול יצא יחד איתנו ממצרים. "כְּהוֹשַׁעַת קְהָלוֹת בְּבִלְה שְׁלַחָה, רְחוּם לְמַעַנִם שְׁלַחָה", שליחת עם ישראל לבבל הרי היא כשליחת הקב"ה יחד איתם. "תִּשׁוּב וְתִשָּׁב שְׁבוֹת אֶהְיֶי יַעֲקֹב", כאשר עם ישראל ישוב הרי שהקב"ה ישוב איתו. "אֲנִי וְהוּא הוֹשִׁיעָה נָא", ישועת ישראל זו ישועת הקב"ה. זו שמחה שאין כמוה. "ה' צִלָּךְ"¹⁵, כמו שצילולו של אדם הולך יחד איתו לכל מקום ואינו עוזבו, כך הקב"ה הולך יחד עם עמו ואינו נפרד מהם. דורות רבים עברו ועדיין התכונות הישראליות נשמרות בקרבנו, אהבת תורה, גמילות חסדים, ענווה, כל אלו תכונות שירשנו מכח האבות, ואל יפלא בעינינו שעדיין קיימות הן בקרבנו כי הרי זוהי מנת הבוֹרָא, להשרות ענני כבוד המסככים מעל ראשנו. חג הסוכות, חג האסיף - חג השמירה האלוקית.

הקשר בין סוכה, ארבעת המינים והאושפזין

בעצם, משמעות העובדה ששכינה איתנו איננה מסתכמת רק בשמירת התכונות של עם ישראל, אלא קיים יסוד נוסף והוא היד המכוונת לאורך ההיסטוריה. לעולם יהיה לעם ישראל דואג ומכוון עליון. שמירת התכונות היא הפועלת בתוכנו פנימה, ושמירת ההכוונה היא הפועלת כלפי חוץ. כנגד שתי שמירות אלו, מבחוץ - כלפי הסביבה וההיסטוריה, ומבפנים - כלפי התכונות, אנו מוצאים שני נושאים בחג הסוכות - סוכה וארבעת המינים. מצוות בעלות אופי שונה אשר כל אחת עומדת בפני עצמה. הסוכה היא מקום שאנו עומדים בתוכו והיא חופה עלינו, כמו ההנהגה האלוקית ששומרת ומכוונת את עם ישראל במהלך הדורות. הסוכה לא חייבת להיות שלך, שהרי סוכה שאולה מותרת. אולם, ביום הראשון של חג אי אפשר לשאול ארבעת המינים. ארבעת המינים חייבים להיות קנויים לך דוקא כי הם מבטאים את הצד האישי ברמת הפרט. הם מסמלים שבכל אחד מישראל, נטועות תכונות מראשית ימיה של האומה. סוגית האושפזין פותחת לנו עוד פתח בהבנת יסודות אלו. משמעות הזמנת האושפזין היא לתת לנו תשקיף עצמי. האבות קיימים הם בתוכנו. אופיים, אישיותם ותכונותיהם לא הלכו לאיבוד, הם טבועים בנו. כך למשל, מעשים כדוגמת עקידת יצחק אירעו לאורך כל ההיסטוריה הישראלית. לכן

אותם ארבעת המינים המסמלים את התכונות האישיות שיש לכל אחד מישראל, מהווים גם משל לתכונותיהם של האושפזין. שלושת ההדסים אלו שלושת האבות, ריח טוב, עין טובה, לב טוב, מידות טובות ותכונות נאצלות של האבות. הלולב, הוא כנגד יוסף הצדיק, "צדיק פתמך יפרח"¹⁶, "צדיק יסוד עולם"¹⁷, בעל עמידה איתנה בכל מצב אשר עמד בישרות ובזקיפות קומה אל מול פיתויים קשים. שתי הערבות שנמשלו לפה, אלו משה ואהרן, זוג אומרי התורה. הם אחראים על

הופעת התורה, ערבי נחל, דרכם התורה זורמת ושופעת. ודוד המלך כנגד האתרוג מכיוון שמלכותו כוללת את כל המעלות כולן. דוד מכיל בתוך נפשו בענווה גדולה את כל מה שנבנה בכל הדורות בהדר ובשלמות גדולה. כך כל אחד מאיתנו לוקח את ארבעת המינים להעיד שיש בתוכנו תכונות כאלו. מתוך תכונות אלו אנו בונים את רשות היחיד שלנו. אנו מנענעים את ארבעת המינים מהפנים כלפי חוץ. ובד בבד מעלינו עומדת הסוכה. השכינה שתמיד מעלינו מגינה ומכוונת. שכינה מבחוץ ושכינה מבפנים.

שכינה שמגינה עלינו מבחוץ ושכינה שקיימת בנו מבפנים. זו שמחה גדולה שאין כמוה על העובדה שהכל קיים בנו בצורה טבעית. זהו זמן של הודאה ותפילה על כך שהשכינה תמשיך להיות איתנו ושתעצים את נוכחותה בקרבנו.

כָּל צִמָּא לָבוֹ לָמִים

בהושענא רבה אנו מתפללים ומבקשים ישועות לעם ישראל, בקשות ותחינות על גאולה. אלא שבשלב מסוים אנו עוזבים את הבקשות הרגילות העוסקות בגאולת ישראל ועוברים לדבר על מים. ישנו פיוט שלם על מים. "שופכים לך לב כמים", "צמאים להשקות מים", "תענה קדושים מנסכים לך מים", "מתחננים עלי מים", "להשביע מים נפש שוקקה" וכו'. ביטויים רבים סביב המים. לכאורה כל פיוטי המים מהווים מבוא יפה לשמחת תורה, לבקשת הגשמים. אך מעבר לעובדה זו, יש פה תיאור ארוך ומתמשך של צימאון אדיר למים. ביום זה מזכירים את דוד המלך האושפיז האחרון המצטייר כאדם בעל תכונה של צימאון לקודש: "צִמָּא לָךְ נַפְשִׁי"¹⁸. הצימאון למים מתבטא בערבה שמספיק ועובר עליה יום אחד ללא מים והיא קמילה. התכונה החשובה ביותר שמתוכה אפשר לבוא לחורף הארוך היא הצימאון. הדבר הכי חשוב שנשמר בקרבנו הוא הצימאון הרוחני. אם חלילה לא יהיה בנו צימאון, לא נוכל לשמר ולפתח את הטמון בנו. תמצית החג, המודגשת בסופו, היא הצימאון למים. התמצית לכל האסיף הגדול היא צימאון. מתוך אותו הצימאון האדיר אנו זוכים להגיע לשמחת התורה המרווה את הצימאון.

עמדה נפשית זו של צימאון עימה אנו מסיימים את החג, מלמדת על מיצוי נכון של ימי התשובה, אשר מתוכה נזכה בעזרת ה' להיחתם לחיים טובים.

16	תהילים צב, יג.
17	משלי י, כה.
18	תהילים סג, ב.

13	מגילה כט, ע"א.
14	שמואל ב, ז, כג.
15	תהילים קכא, ה.

ניתן לשמוע את השיעור המלא והמקורי בארכיון השיעורים שבאתרנו: "זפרוש עלינו סוכת שלומך" - שמחת החג כ' תשרי תשס"ט / הרב אליעזר קשתיאל.

ניתן לצפות ולהאזין לשיעורים נוספים באתרנו
בית המדרש הוירטואלי
<http://www.bneidavid.org>

בני דוד עלי מכינה ישיבתית לצה"ל | ישיבה לבוגרי צבא | ישיבה גבוהה
רח' הארז 9 עלי, ד"נ אפרים 44828 טל' 02-9407888, פקס' 02-9943256

